

90 'מאת מ"ח'
2021 י"א

אלי כהן ז"ל, גיבור גם בעיני הסורים (ויקיפדיה)

פרשת החייל אורי אילן, מזווית ראייה סורית

תרגם אברהם כהן, אחיו של אלי
עיבד והביא לדפוס: אל"ם (בדימוס) פסח מלובני

על פי הספר, ששמו "עובדות שלא פורסמו, אודות המרגל הציוני אלי כהן, וסיפורו האמיתי", של לואא' (אלוף) צלאח אל-דאללי מהצבא הסורי, מי שהיה אב בית-הדין במשפטו של אלי כהן ז"ל

מאמצים רב-תחומיים לשחרור העצורים

הסיירים הסורים ערכו חיפוש באזור שבו נעצרו הארבעה, מצאו בו כמה כלי נשק קל, כמה חוטים וחלקים קטנים של ציוד רדיו, וכן מכשירים חשמליים קטנים. למחרת היום, וזה שלאחריו, החלו הכוחות הציוניים שבגבול באותו אזור, לבצע מספר פעולות דחופות, ובכלל זה חדירה לשטח סוריה, במטרה לחפש אחר ארבעת האנשים האלה בניסיון לברר מה עלה בגורלם.

**הקצין החוקר ידע
שהמכשיר המוזר הזה אינו
היחיד מסוגו, וכי הממשלה
הציונית משתמשת
במכשירים זהים במקומות
אחרים במדינות ערב,**

כמו כן, הגיע קולונל גסטון ג'יה, יושב ראש ועדת שביתת הנשק המשותפת, למפקדה בקוניטרה ונפגש עם עקיד (אל"ם) סאויה, ושאל, האם הכוחות הסוריים עצרו משהו מהיהודים באזורי הגבול... סאויה סיפר לו על מעצרים של הארבעה. ג'יה ביקש לא לחקור אותם ולשחררם, והוסיף כי הממשלה הציונית מוכנה להחליפם בכל האסירים הערביים שבידיה, תמורתם. כמו כן, ישראל מוכנה להתנצל ולקבל עליה את כל התנאים שיטילו עליה הרשויות בסוריה.

דיבר ערבית במבטא עיראקי. אנשי הסיור עצרו אותם והעבירו אותם למוצב, ומשם למפקדת ענף המודיעין בקוניטרה. כפי שהתברר הם היו ארבעה קצינים של הצבא הציוני והם:

**היו שם, כפי שהבחינו חיילי
הסיור, יותר מאדם אחד,
ארבעה אנשים לפחות, ולפני
שנכנעו הם נפטרו מדברים
שהיו ברשותם, כשהבינו שאין
טעם להתנגד.**

סרן מאיר יעקובי, ממוצא עיראקי, שדיבר ערבית, וממפקדי הדיוויזיה/הקבוצה (במקור - פרקה) השחורה הסודית שהוכנה על ידי בן גוריון כדי לפלוש למדינות ערב, ונחשבה לאחת מיחידות הקומנדו המסוכנות ביותר.

רבי-סרן מאיר מוזס, מפקדם של הארבעה, ואחיו של דר' מוזס, רואה החשבון של המדינה הציונית, ואחיו של בנימין מוזס, נשיא הארגון הציוני של יהודי רומניה.

אורי אילן, אחיינה של אשת נשיא המדינה הציונית דאז, יצחק בן-צבי. אביו, היה מזכיר קיבוץ גן שמואל, ודודו, האלוף צבי אילן, היה מפקד פיקוד המרכז בישות הציונית, ואימו אילנית, הייתה חברת הפרלמנט הציוני.

גד קסטלנץ, בנו של מזכיר קיבוץ ודודו מוזיקאי מפורסם.

(הערה: הצוות מנה חמישה אנשים. משום מה הוא מתייחס רק לארבעה, ולא מתייחס לחמישי - רב"ט יעקב לינד).

הספר נקרא "עובדות שלא פורסמו, אודות המרגל הציוני אלי כהן, וסיפורו האמיתי". הספר יצא לאור בסוריה ב-14 בנובמבר 2001, באישור משרד ההסברה הסורי, ועוסק בעיקר בפרשת אלי כהן, אך מתייחס גם לאירועים אחרים שהתרחשו בין ישראל לסוריה בשנים ההן. להלן תרגום הקטע העוסק בסיפור לכידת החוליה של אורי אילן וחקירתה (מבצע "צרצר"), כפי שתיאר זאת הקצין הסורי. מלובני דייק את העובדות בסיפור.

סיפור מאסרם של ארבעה קצינים יהודיים בחזית הסורית

ב-12 באוקטובר 1954, בשעה עשר בלילה (התאריך הנכון הוא השמונה בדצמבר 1954), יצא אחד הסיירים של הצבא הסורי ממוצב אל-עזיזיאת, שעל הגבול עם הישות הציונית, כדי לבצע את ביקורת הלילה הרגילה. כשניסה לחצות את ואדי אל-ע'ית, הוא חש בתנועה חשודה בעומק הוואדי. מפקד הסיור, רב"ט עאדל מוזייכ אל-ח'לי, פרס במהירות את אנשיו, כשהם מקיפים את המקום ממנו נשמעה התנועה החשודה, והאיר באור הפנס שלו לעבר המקום וצעק: "מי שם?". כאשר לא שמע תשובה, ירה מטח כדורים באוויר וביקש ממקור התנועה להתקרב בידיים מורמות ולהיכנע.

היו שם, כפי שהבחינו חיילי הסיור, יותר מאדם אחד, ארבעה אנשים לפחות, ולפני שנכנעו הם נפטרו מדברים שהיו ברשותם, כשהבינו שאין טעם להתנגד. אחד מהארבעה

**אילן יצא מכליו ואמר:
- "לא אכפת לי מהחזרתי,
ככל שזה נוגע לי - זוהי יד
הגורל אליו הגענו".**

לקצין החוקר התחוויר שיקשה עליו להגיע לחקר האמת, כל עוד המשקיף הקנדי שוהה בכלא יומם וליל, וכי יש צורך באמתלה להרחיקו. הוא שם לב שהמסתננים שנשלחו על ידי הממשלה הציונית אינם מותירים שטח משטחי הכלא מבלי לכתוב בו כתובות בעברית, כשהם מזהירים אותם (את הארבעה) מלדבר, במיוחד כתבו אותן בשירותים ועל קירות אולם הספורט.

מתמקדים באורי אילן

החוקר חש שאורי אילן היה שונה מכולם בהיבט המורלי, שכן גדל בחיי נוחות, והיה גא בעצמו בהיותו קרוב משפחה של אשת נשיא המדינה, ולכן הורה החוקר לכתוב כמה מילים בשפה הערבית (כך במקור, ייתכן שיש כאן טעות, והכוונה לעברית) באחד מתאי השירותים: "גד" הוא אחד החשודים בבגידה משום שהתוודה.

כאשר אורי אילן ביקש ללכת לשירותים, הובילו אותו לתא השירותים הנזכר לעיל, ובזמן הזה הטמינו החוקרים מיקרופון זעיר מחובר לתיל דקיק, אשר מוביל את הקול מהתא של אורי אילן למכשיר הקלטה בחדרו של החוקר. כאשר אורי הבחין במה שנכתב בתא השירותים, החל לקלל ולאיים, דרש להיפגש עם קצין הכלא וביקש ממנו לפגוש את מוזס. הקצין הסכים להביא אליו את מוזס כדי שישיחה עימו בתא.

כשנפגשו, הם בירכו לשלום איש את רעהו, וכדי להגביר את אמונם בו - שרק הקצין במשרוקית ממשרדו כדי לזמן אליו את השומרים, וכאשר אורי הרים את ראשו והביט מבעד לסורגי תאו ונוכח שהמקום ריק לחלוטין מאדם, אחז בחברו מוזס ואמר:

- "גד התוודה והוביל את הסורים אל המתקן".
אבל, מוזס אחז בו בפראות ואמר לו:
- "על איזה מתקן אתה מדבר? האם לא כדאי לשכוח מהסיפור הזה לגמרי? בהתאם לפקודות".

אבל אורי סירב לשתוק ואמר:

- "מה התועלת? גד הודה והתוודה והוביל את

אורי אילן - קורבן של פעולה כושלת (ויקיפדיה)

אילן, מהנדס אלחוט, השלישי הוא יעקב, לוחם גרילה שיודע היטב את השפה הערבית ובקיא במנהגי הערבים, והרביעי, קסטלנץ, מומחה בחומרי נפץ (חבלן).

חקירתם נמשכה ימים רבים והחוקרים התחלפו, עד שהגיע חוקר בעל אופי נוח ורגוע, שהסתמך על היבטים פסיכולוגיים והכרת מוח האדם. המודיעין הסורי השתמש בשיטות חוקיות בחקירה בנוכחות משקיף האו"ם, סגן אלוף מרסל פירו, מחיל הצנחנים הקנדי, שהשתתף אישית בחקירה, מתוך כוונה לדעת את המשימה האמיתית שבגללה הגיעו הארבעה, במיוחד לאחר שהשלטונות הסוריים הבטיחו לשחרר אותם מייד לאחר סיום החקירה.

השלטונות הציוניים קראו לכינוס ועדת שביית הנשק המשותפת בממוצע כל יומיים, כדי להסכים על שחרורם של הארבעה. משה דיין נכח בישיבות, וכך גם שמעון פרס, סגן שר הביטחון באותה תקופה, ולאחת הישיבות הגיע גם פנחס לבון, שר הביטחון הציוני באותה עת. הפגישה נערכה במלון "הגליל" בטבריה, והשתתפו בה קצין בכיר מהצבא הסורי, יחד עם כמה קצינים מהחזית, ופקיד בכיר ממשרד החוץ הסורי והמשקיף הראשי של (ועדת) שביית הנשק. הסורים התעקשו לעמוד בסירובם לשחרר את הארבעה, אלא רק לאחר תום חקירתם.

אך השלטונות בסוריה סירבו להיכנס לכל התדיינות בנושא הארבעה הללו. בימים שלאחר מכן, נחשפו הרשויות הסוריות לפעילות מוזרה שהגיעה משלושה מקורות:

- שגרירויות זרות, ובמיוחד השגרירות האמריקאית, הציעו סכום כופר גדול תמורת הארבעה.
- האו"ם, משרד המשקיפים וועדת שביית הנשק המשותפת.
- גל של אירועי הסתננות אל מעבר לגבול.

**חקירתם נמשכה ימים רבים
והחוקרים התחלפו, עד שהגיע
חוקר בעל אופי נוח ורגוע,
שהסתמך על היבטים פסיכו-
לוגיים והכרת מוח האדם.**

בתוך ארבעה ימים, חדרו (לשטח הסורי) 17 אנשים ונכנעו לשלטונות סוריה, כדי שיעבירו אותם לכלא שבו שהו הארבעה. המפורסם מבין המסתננים הללו היה שלמה בן-יהודה, ממנהיגי ארגון "הגנה" הטורוריסטי ומפקד יחידותיה באזור הגבול הסורי. מוריס חקק, שהיה מרגל יהודי מיומן, ויוסף שמאס, שהיה אחד מקציני מלחמת הגרילה. כוונתם של מסתננים אלה הייתה ליצור קשר, בכל דרך שהיא, עם אחד מהארבעה, ולהזהיר אותם שלא להודות בשום דבר, ולחזק את רוחם.

הניסיון לחשוף את "הסוד"

לרשויות הסוריות התחוויר שהארבעה הללו מסתירים סוד מסוכן. הכותב ציין "העברתי אותם לכלא אלימאזה בדמשק, שהוא מבצר בלתי חדיר, הכולל את כל השירותים והכות, ובו עצורים חיילים ופוליטיקאים. כל אחד מהארבעה הושם בחדר נוח עם מיטה, שולחן וכמה ספרים לקרוא, והוגש להם אוכל טוב".

אנשי המודיעין הסורי ניסו להגיע לסוד, במיוחד לאחר שביטלו את כל הטיעונים שהארבעה ניסו לדבוק בהם, וביניהם כי הם איבדו את דרכם, וכי היו בדרך מקיבוץ כפר סולדי, וזאת למרות שהם נמצאו במרחק של עשרה קילומטרים מהגבול. הם גם טענו שהם חיילים מיחידה צבאית מאזור הגבול, והתברר שהם אינם מכירים את האזור, וכי אינם מיחידה אחת. כן התברר כי כל אחד מהם בקיא בתחום טכני אחר: אחד מהם, מוזס, מהנדס רדיו, השני

השיחה ביניהם נמשכה בצורה טבעית, אילן לא שם לב שהוא הודה ושהוא מוסר מידע חשוב מאוד.

"מכשיר אלחוט מוזר מאוד"

הקצין החוקר ידע שהשיחה הייתה על אודות מכשיר אלחוט מוזר מאוד, הנחשב לאחד המכשירים הצבאיים האמריקניים המפותחים ביותר, וכי הוא טמון בבטן האדמה בצד אחד מעמודי הטלפון הצבאיים, המקשר בין המטה הכללי בדמשק לבין היחידות, המוצבים והמחנות שלאורך הגבול. חוט דק יוצא ממכשיר זה שבצד העמוד ומתחבר לכבלים הראשיים. מטרת מכשיר זה היא לקלוט את שיחות הטלפון ולשדר אותן באופן אלחוטי, כך שמקלט רדיו המכוון לאותו תדר שמוצב בישות הציונית יקלוט את השיחות. בדרך חדשנית זו, עולים שירותי הביטחון הציוניים על מכלול הפקודות, ההוראות, החדשות והמידע הנוגעים לצבא הסורי, מצב היחידות בחזית, היקף הכוחות ותנועותיהם. המכשיר יכול גם להעביר פקודות וידיעות מזויפות ליחידות שבגבול, שיקלטו אותן מהמנגנון הציוני, אשר יעביר אותם לקווי הטלפון של היחידות והמוצבים הסוריים.

הגיעו לכלא וחתמו על מסמך רשמי בדבר התאבדותו, במיוחד על סמך העובדה שהוא כתב בדמו את הסיבות להתאבדותו.

הקצין החוקר ידע שהמכשיר המוזר הזה אינו היחיד מסוגו, וכי הממשלה הציונית משתמשת במכשירים זהים במקומות אחרים במדינות ערב, ועולה ממידע מהנהגה הצבאית (שלהן), שהם משתמשים במכשירים הללו במשך מספר שנים, וכי הממשלה הציונית חוששת כעת מכך שמזימתם נחשפה, כתוצאה ממשימה כושלת זו.

הקצין החוקר ידע ממנו (מאורי) שהסיבה לבואם של הארבעה הייתה מכיוון שהמכשיר הסודי נפגע מעט מלחות, כתוצאה מהימצאותו הממושכת בתוך האדמה, ולכן הקול שנשמע ממנו היה חלש ומקוטע, והארבעה הגיעו כדי לתקן אותו. הקצין הבין כי המכשיר מונח בתוך תיבה מעץ מלא, שחציה התחתון הוא מוקש המתפוצץ ממגע, כדי להרוס את המכשיר ולמנוע מאדם זר לדעת את סוד התקנתו.

ג'יה ביקש לא לחקור אותם ולשחררם, והוסיף כי להחליפם בכל האסירים הערביים שבידיה, תמורתם.

אלא אם כן, אתה רוצה לבוא עימנו", ואילן השיב: "אני לא יודע את מיקומו המדויק. ראייתי את המתקן מרחוק, כלומר התבוננתי בפעולה מרחוק".

הסורים למקום". מוזס סטר לו על פיו, והרעים בקולו בצווחה אימתנית.

הקצין הסתפק במה ששמע והבין שאילן שרוי במצב רוח נסער ובהתמוטטות עצבים. הוא זימן אותו אליו, מיתן את השיח עימו ואמר לו שאיגרת אישית הגיעה אליו מאת ראש הממשלה משה שרת וכי החקירה הסתיימה, והוא עומד לחזור לישראל.

אילן יצא מכליו ואמר:

- "לא אכפת לי מהחזרתי, ככל שזה נוגע לי - זוהי יד הגורל אליו הגענו".
הקצין החוקר אמר: "בכל אופן, אנו מודעים לנושא המתקן וגד יוביל אותנו אל המקום,

בטקס קבורתו של אורי אילן. הרב גורן מצדיע (ויקיפדיה)

מכשיר זה לא תגרום למותו של מהנדס סורי, כפי שקרה לפני שנים).

הקצין החוקר הבין שמוזס מתכוון לפוצץ את המוקש יחד איתם, ואז ביקש להחזירו יחד עם חבריו לכלא. סימני כעס ורוגז נראו על פני הארבעה, ולכן ניתנו פקודות לפקח עליהם כדי למנוע מהם להתאבד.

למרות זאת, אורי אילן התאבד באותו הלילה. הוא חתך רצועות בד ארוכות ממזרון המיטה שלו ותלה את עצמו מצווארו בסורגי הברזל של תא הכלא, וכתב בדמו על הקיר, לאחר שפצע את ידו בזוגית משקפיו, כי לא בגד, וכי הוא נפל קורבן למשימה כושלת. השומר לא שם לב לכך, אלא לאחר מותו.

מנהל הכלא דיווח על כך, ורופאי הארגונים הבין-לאומיים, ובמיוחד ד"ר מרינה, הרופא הראשי של בית החולים האיטלקי בדמשק, הגיעו לכלא וחתמו על מסמך רשמי בדבר התאבדותו, במיוחד על סמך העובדה שהוא כתב בדמו את הסיבות להתאבדותו. הידיעה על התאבדותו נמסרה לשלטונות הציוניים בסוף ינואר 1955, וגרמה לכעס גדול בקרב החוגים הציוניים. הגיעה משלחת רשמית בראשות משה דיין לקבל את גופתו בגשר בנות יעקב.

כמה ימים לאחר מכן, הסתלק שר הביטחון הציוני, פנחס לבון, ממשדרו, לאחר שפוטר על ידי בגין בגלל האירוע הזה, ובגלל הסיבה שקדמה לה, פרשת לבון במצרים, שהוזכרה קודם לכן.

משה שרת, ראש הממשלה - ביקר את איכות המבצע (ויקיפדיה)

פנחס לבון, שר הביטחון - לחץ לשחרר (ויקיפדיה)

קברו של אילן בן שמואל (ויקיפדיה)

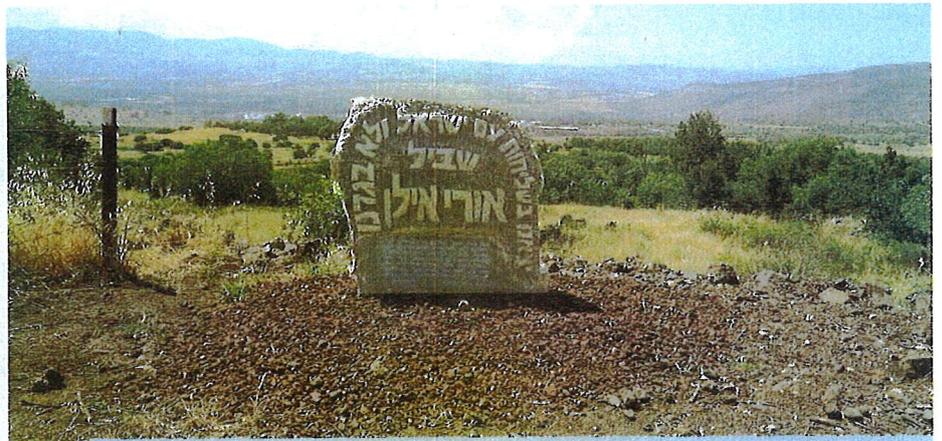
הצבא הציוני, ואילן הבין שבעצם הוא עצמו חשף את הסוד. הארבעה הסכימו ללכת אל מקום המתקן, שהיה מונח באדמות הכפר עין אל-ע'ית, במרחק 14 קילומטרים מהנקודה הקרובה ביותר מהגבול, באזור נטוש ומלא בסלעים.

חיילי הצבא הסורי החלו לחפור באדמה מסביב לאחד מעמודי הטלפון עד שנחשף המתקן, לאחר מכן אמר מוזס שהוא מוכן להפריד ולהרחיק את המוקש כדי למנוע ממנו מלהתפוצץ, ולהוציא את המכשיר שלם, וביקש משלושת חבריו האחרים להתקרב אליו (הערה במקור: חיל ההנדסה הסורי פוצץ את המכשיר מרחוק, כדי שהרצון לחשוף את הטכנולוגיה של

עימות והתאבדות

למוחרת קיים הקצין החוקר ישיבה שבה השתתפו המשקיף הקנדי מטעם ועדת שביתת הנשק וארבעת האנשים, והקצין הודיע כי קיבל את כל המידע הקשור למכשיר וכי הוא רוצה שהארבעה ישתפו עימו פעולה ויובילו אותו למיקום המתקן על מנת להסירו, ובכך תבוא הפרשה לידי סיום והם ישוחררו.

כאן התרחש עימות בין הארבעה וכל אחד מהם הטיח בחברו שהוא חשף את הסוד שנחשב לאחד הסודות הכמוסים ביותר של

שביל אורי אילן בצפון (מתוך האתר SLIDES.CO.IL)